

Uslovi života i porodični kontakti u zatvoru: Ključni faktori za kvalitet zatvorskog života osuđenika u Srbiji*

Tiana Alexandra Marić^a & Hristina Kamenović^b

Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum, Beograd, Srbija

Istraživanje analizira generalno zadovoljstvo kvalitetom zatvorskog života dve grupe osuđenika u Srbiji: osuđenih lica koja su prvi put u zatvoru i lica sa penološkim recidivom (H1), kao i doprinos uslova života u zatvoru i kontakta sa porodicom, pretpostavljajući da kontakt sa porodicom u većoj meri doprinosi zadovoljstvu kvalitetom zatvorskog života osuđenika u Srbiji od uslova života u zatvoru (H2). Glavni cilj istraživanja je ispitivanje značaja uslova života u zatvorima Srbije i održavanja porodičnih veza osuđenika, imajući u vidu da su ove osnovne potrebe ključne za postizanje zadovoljavajućeg kvaliteta zatvorskog života, kao i za podržavanje uspešnih procesa rehabilitacije i kasnije socijalne reintegracije. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 670 ispitanika iz pet kazneno-popravnih ustanova Srbije. Primenjen je upitnik *Merenje kvaliteta zatvorskog života* (MQPL), a hipoteze testirane *t*-testom za nezavisne uzorke (H1) i standardnom višestrukom linearnom regresijom (H2). Dodatnim analizama je pojedinačno istražena povezanost ostalih MQPL dimenzija sa zadovoljstvom zatvorskim životom. Analiza nije rezultirala statistički značajnim razlikama u generalnom zadovoljstvu kvalitetom zatvorskog života između osuđenih lica koja su prvi put u zatvoru i lica sa penološkim recidivom, što opovrgava H1. Rezultati višestruke regresije ukazuju na statističku značajnost modela ($F(2, 603) = 247.88, p < .001$), pri čemu je individualni doprinos *Uslova života u zatvoru* dosta veći kada se oduzme procenat varijanse koji objašnjava *Kontakt*

* Korespodencija: Tiana Alexandra Marić, tiana.aleksandra.maric.20201330@fmk.edu.rs

Ovo istraživanje delimično je prezentovano 4. decembra 2023. godine na Nacionalnoj naučnoj konferenciji „Osuđenička populacija: Nove perspektive”, koju je Institut za kriminološka i sociološka istraživanja organizovao u okviru nacionalnog naučnog projekta PrisonLIFE uz podršku Fonda za nauku Republike Srbije (broj projekta: 7750249). Izlaganje je dostupno kao sažetak:

Marić, T. A., & Kamenović, H. (2023). Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom: Ključni faktori za kvalitet zatvorskog života osuđenika u Srbiji. U Lj. Ilijić, O. Pavićević, & N. Drndarević (Ur.), *Zbornik apstrakata sa nacionalnog naučnog skupa „Osuđenička populacija: Nove perspektive”* (str. 17–18). Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

^a Studentkinja osnovnih studija; ORCID <https://orcid.org/0009-0004-6171-2156>

^b Studentkinja osnovnih studija; ORCID <https://orcid.org/0009-0003-1565-607X>

sa porodicom nego u obrnutom slučaju, što opovrgava H2. Analize pojedinačnih MQPL dimenzija pokazuju da slično objašnjavaju procenat varijanse kriterijuma, uz izuzetak dimenzije *Bezbednost* koja individualno objašnjava najmanji procenat ($R^2 = .29$, $F(4, 576) = 57.45$, $p < .001$). Tumačeni u kontesktu prethodnih istraživanja, rezultati ukazuju na značaj uslova života u zatvorskom kontekstu. Ovakav nalaz upotpunjuju iskazi ispitanika koji jasno opisuju nehumane uslove u kojima žive. Date su preporuke za unapređenje samog instrumenta i identifikovane teme za buduća istraživanja u cilju sprovođenja praktičnih politika koje bi obezbedile poboljšanje kvaliteta života osuđenika, a ne samo preživljavanje kazne.

KLJUČNE REČI: uslovi života u zatvoru / kontakt sa porodicom / kvalitet zatvorskog života / generalno zadovoljstvo / osuđenici u Srbiji

Uvod

Pitanje kvaliteta zatvorskog života i faktora koji ga oblikuju predstavlja interdisciplinarno istraživačko područje koje u sebi objedinjuje brojne aspekte društvenih, psiholoških i pravnih nauka (Pettit & Western, 2004). Ovo pitanje ne samo da obuhvata složene dimenzije, već ima i značajnu širu društvenu važnost, budući da izaziva kontinuirane kontroverze i neslaganja javnog mnjenja i akademske zajednice. Na jednoj strani ovog kontinuuma su oni koji veruju da prestupnici i osuđenici ne bi trebali imati pristup povoljnim uslovima života iza rešetaka, dok dugogodišnja naučna istraživanja na suprotnoj strani konzistentno pokazuju drugačije, ističući važnost humanijih uslova u zatvorima u cilju smanjivanja recidivizma (Chen et al., 2007; Drago et al., 2011; Tobón, 2022). Stoga, tema ovog rada je rasplitanje izuzetno složene mreže međuodnosa uslova u kojima osuđenici u Srbiji žive, njihovog kontakta sa svojim najbližima, te njihovog generalnog zadovoljstva zatvorskim životom koji, prema dosadašnjim naučnim saznanjima, imaju značajnu ulogu u predviđanju recidiva, odnosno socijalne reintegracije nakon otpusta (Ilijić et al., 2020). Drugim rečima, u ovom istraživanju napuštamo pogled iz ptičije perspektive na pomenutu problematiku i usmeravamo se na konkretno istraživanje faktora koji su direktno povezani sa opštim zadovoljstvom životom u zatvorima širom Srbije, koristeći višedimenzionalni instrument profesorke Libling (Liebling et al., 2012) pod nazivom *Merenje kvaliteta zatvorskog života* (eng. *Measuring the Quality of Prison Life – MQPL*)¹. Ovakav pristup nam omogućava da sagledamo problem sa stajališta osuđenika i da bolje razumemo kako različiti faktori oblikuju njihove percepcije i iskustva u zatvoru. Pomenuti instrument sadrži pet dimenzija, tematski grupisanih u pet sveobuhvatnih kategorija, dobijenih kombinacijom različitih konceptualnih i statističkih metoda. Gorepomenuti petofaktorski dizajn

¹ Upitnik je kulturološki i lingvistički prilagođen za primenu u kaznenom sistemu Srbije u okviru PrisonLIFE projekta Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu koji se sprovodi uz podršku Fonda za nauku (broj projekta: 7750249, naziv: *Assessment and possibilities for improving the quality of prison life of prisoners in the Republic of Serbia: Criminological-penological, psychological, sociological, legal and security aspects*).

MQPL upitnika je nastao na osnovu uzorka osuđenika koji svoje kazne izdržavaju u zatvorima širom Engleske (Liebling et al., 2012). Međutim, primena prilagođenog i prevedenog upitnika na uzorku osuđenika iz Srbije rezultirala je donekle različitim i, mogle bismo reći, intrigantnijim nalazima. Naime, analiza podataka prikupljenih od 650 ispitanika iz pet kazneno-popravnih ustanova širom Srbije ukazala je na visoku interkorelaciju izdvojenih pet dimenzija, sugerišući redundantnost skala odnosno visoko preklapanje u predmetima merenja pojedinačnih skala (Međedović et al., 2023). U ovom istraživanju, primarno se fokusiramo na četvrtu dimenziju MQPL upitnika *Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom*, i to iz nekoliko razloga. Prvi razlog za fokusiranje na ovu dimenziju je činjenica da su raznolikosti u društvenoj atmosferi, ali i konkretnim uslovima života u različitim kazneno-popravnim ustanovama širom Srbije neosporno prisutne (Međedović et al., 2023). Ukoliko se ispostavi da su osuđenici nezadovoljni kvalitetom zatvorskog života, verujemo da je ove razlike neophodno pažljivije analizirati kako bi se razvile konkretne politike i prakse usmerene na unapređenje i naročito standardizaciju uslova. Samim tim, prva analiza koju sprovodimo usmerena je na ispitivanje *koliko* je nezadovoljstvo, odnosno kako su učesnici ovog istraživanja ocenili kvalitet zatvorskog života. Drugi razlog fokusiranja na dimenziju *Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom* proizilazi iz psihometrijskih karakteristika iste. Naime, autorka MQPL instrumenta lično ovu dimenziju opisuje kao „najdirektniju i najlakše merljivu“ (Liebling et al., 2012). Treći razlog ostavlja nas u domenu psihometrijskih karakteristika MQPL instrumenta. Standardna i mrežna psihometrijska evaluacija MQPL upitnika u Srbiji pokazala je zadovoljavajuću pouzdanost ove dimenzije i takođe, nije pokazala visoke interkorelacije sa ostalim dimenzijama upitnika, što ukazuje na sposobnost ove dimenzije da meri specifične aspekte kvaliteta zatvorskog života, izolovane od ostalih dimenzija (Međedović et al., 2023). Konačno, poslednji razlog fokusiranja na četvrtu dimenziju upitnika su odgovori ispitanika na pitanja otvorenog tipa gde su imali priliku da se izjasne šta je ono što, prema njihovom mišljenju, najviše snižava kvalitet života u zatvoru.

Ipak, da bismo u potpunosti razumeli ovu dimenziju koja se iz gorenavedenih razloga našla u fokusu našeg istraživanja, ali i nezadovoljstvo koje osuđena lica u Republici Srbiji izražavaju unutar iste, neophodno je da detaljnije raščlanimo potencijalne faktore koji su odgovorni za ovo nezadovoljstvo odnosno da identifikujemo koje grupe osuđenika su najviše pogođene. Kako bismo to uradile, u ovom radu polazimo od dve osnovne pretpostavke koje će biti predmet naše analize.

Naša prva hipoteza bavi se identifikacijom *ko* je nezadovoljan. Naime, pretpostavljamo da postoje statistički značajne razlike u generalnom (ne)zadovoljstvu kvalitetom zatvorskog života između dve ključne grupe osuđenika: osuđenih lica koja su prvi put u zatvoru i lica sa penološkim recidivom, odnosno onih koji su bili u zatvoru dva ili više puta. Navedena pretpostavka

proizilazi iz prethodnih nalaza Britanskih istraživača koji razlike između osuđenih lica koja su prvi put u zatvoru i lica sa penološkim recidivom objašnjavaju nedostatkom direktnog iskustva u zatvoru (Souza & Dhani 2010).

Druga hipoteza bavi se identifikacijom *šta* bolje predviđa (ne)zadovoljstvo kvalitetom zatvorskog života. Drugim rečima, pretpostavljamo da je kontakt sa porodicom bolji prediktor generalnog zadovoljstva u zatvoru nego uslovi. Ovakva pretpostavka proizilazi iz činjenice da je porodica većini prioritet i da je dimenzija porodice važnija od dimenzije uslova četvrtog faktora (Hairston, 1991). Naime, teorije o porodičnim vezama tokom izdržavanja kazne sugerišu da kontakt sa porodicom igra ključnu ulogu u doživljaju osuđenika u vezi sa njihovim boravkom u zatvoru. U našem kontekstu, gde je društvo oblikovano kolektivističkim vrednostima i jakim porodičnim vezama, pretpostavljamo da će kontakt sa porodicom biti bolji prediktor generalnog zadovoljstva zatvorskim životom u odnosu na uslove u zatvoru (Ilić et al., 2021).

Konačno, dodatnom analizom u ovom radu želele smo da uključimo i ostale dimenzije MQPL upitnika kako bismo odgovorile na pitanje *gde* se (ne)zadovoljstvo nalazi, odnosno da sagledamo i kako sve ostale dimenzije pojedinačno doprinose zadovoljstvu kvalitetom zatvorskog života. Cilj ove analize je otvaranje prostora za detaljnije ispitivanje na temu koje još sve dimenzije, osim uslova i kontakta, doprinose (ne)zadovoljstvu. Na taj način, buduća istraživanja bi mogla da ispitaju širi okvir u cilju kreiranja praktičnih politika usmerenih ka smanjenju nezadovoljstva kvalitetom zatvorskog života u kazneno-popravnim ustanovama širom Srbije.

Traganje za odgovorima na gorenavedena pitanja predstavlja mali premda važan korak ka dubljem razumevanju kompleksnih i specifičnih faktora koji oblikuju percepciju i iskustva osuđenika u zatvorima širom Srbije. Pored razumevanja, istraživanje na ovu temu ujedno postavlja i solidnu osnovu za konkretne akcije u vidu razvoja ciljanih intervencija koje mogu poboljšati kvalitet života osuđenika tokom izdržavanja kazne i samim tim podstaknuti smanjivanje recidiva i poboljšanje procesa resocijalizacije nakon otpusta.

Metodologija

Uzorak i prikupljanje podataka

U ovom istraživanju korišćeni su podaci prikupljeni od strane PrisonLIFE projektnog tima, naučnih saradnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu. Prikupljanje podataka trajalo je od maja 2022. do maja 2023. godine. Podaci su prikupljeni u pisanoj formi, korišćenjem MQPL upitnika koji je kulturološki i lingvistički prilagođen za primenu u kaznenom sistemu Srbije, uz podršku prvog autora, prof. Alison Libling, direktorke Centra za

zatvorska istraživanja na Institutu za kriminologiju Univerziteta Kembridž² (Milićević et al., 2023). Učešće u istraživanju bilo je dobrovoljno, uz informisani pristanak učesnika koji su bili obavješteni o ciljevima istraživanja i pravu da se povuku iz procesa prikupljanja podataka u bilo kom trenutku. Kriterijum za učešće bila je funkcionalna pismenost ispitanika. Upitnik je popunilo ukupno 767 osuđenika i osuđenica koji kaznu zatvora izdržavaju u sledećim kazneno-popravnim ustanovama na području Republike Srbije: KPZ Požarevac, KPZ Zabela, KPZ Sremska Mitrovica, KPZ Niš, KPZ Beograd. Iako uzorak nije bio reprezentativan, uključivanje nekoliko većih kazneno-popravnih ustanova smeštenih u različitim delovima zemlje omogućilo je visoku heterogenost u pogledu kriminoloških karakteristika učesnika. Uzorak se sastojao većinski od ispitanika muškog pola (87%), prosečne starosti 39.81 godina ($SD = 10.28$). Većina ispitanika je završila srednju školu (60%), dok je najmanji procenat fakultetski obrazovan (6%). Skoro polovina ispitanika (47%) je prethodno izdržavala kaznu zatvora, odnosno počinila krivično delo (Mededović et al., 2023). U ovom istraživanju analize su sprovedene na ukupno 670 ispitanika koji su se u vreme sprovođenja istraživanja nalazili na izdržavanju kazne zatvora u pet navedenih kazneno-popravnih zavoda na teritoriji Republike Srbije.

Varijable i merni instrument

Prva prediktorska varijabla u našem istraživanju je *Uslovi života u zatvoru* koju definišemo kao širok spektar fizičkih, psiholoških i socijalnih faktora koji karakterišu i utiču na život osuđenika unutar zatvora. To uključuje aspekte kao što su kvalitet smeštaja, ishrana, bezbednost, pristup medicinskoj nezi, socijalni kontakti, pristup obrazovanju i programima rehabilitacije, kao i opšte fizičko i emocionalno stanje osuđenika tokom izdržavanja kazne (Clear et al., 2013). Ova skala pripada četvrtoj dimenziji MQPL instrumenta (*Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom*), a ispituje do koje mere su uslovi života u zatvoru pristojni. Kronbah alfa koeficijent pokazao je zadovoljavajuću pouzdanost skale ($\alpha = .81$). Obuhvata četiri stavke:

- 27 Imam mogućnost da održavam higijenu i izgledam pristojno.
- 35 Ovaj zatvor mi obezbeđuje adekvatne uslove da održavam svoj fizički izgled.
- 56 Kvalitet mojih uslova života je loš u ovom zatvoru.
- 101 Imam adekvatne uslove da održavam svoj životni prostor u čistom i pristojnom stanju.

Druga prediktorska varijabla u našem istraživanju je *Kontakt sa porodicom* koju definišemo kao svaki oblik interakcije ili komunikacije osuđenika sa članovima svoje porodice dok se nalazi u zatvorskom okruženju koja može ali i

² Informacije preuzete sa zvanične stranice PrisonLIFE projekta: <https://prisonlife.rs/>

ne mora privremeno ili trajno poboljšati dobrobit osuđenika i delovati kao zaštita od ponekad stresnog i pritiskajućeg zatvorskeg okruženja (Dixey & Woodall, 2012). Ova skala takođe pripada četvrtoj dimenziji MQPL instrumenta (*Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom*) i ispituje kakve su mogućnosti za održavanje porodičnih odnosa u određenoj kazneno-popravnoj ustanovi. Kronbah alfa koeficijent pokazao je zadovoljavajuću pouzdanost skale ($\alpha = .82$). Ova skala obuhvata tri stavke:

- 92 Mogu da primam posete u ovom zatvoru dovoljno često.
- 93 Posete traju dovoljno dugo.
- 103 U ovom zatvoru mi je omogućeno da održavam kvalitetan odnos sa članovima porodice.

Kriterijumska varijabla *Generalno zadovoljstvo kvalitetom zatvorskeg života* definisana je kao sveobuhvatna ocena i subjektivan doživljaj uslova u određenom zatvoru koji može varirati od osuđenika do osuđenika, ali je od suštinskog značaja za razumevanje njihovih iskustava tokom izdržavanja kazne (Barquín et al., 2019). Koristile smo dodatno pitanje iz MQPL upitnika, tačnije, u pitanju je procena ukupnog kvaliteta zatvorskeg života na skali od 1 do 10, pri čemu veći skor označava bolji kvalitet zatvorskeg života:

- 127 Na skali od 1 do 10 (gde je 1 = najmanja, a 10 = najveća ocena), kako biste generalno ocenili kvalitet zatvorskeg života?

Za potrebe dodatne analize *gde je (ne)zadovoljstvo u MQPL dimenzijama*, svih pet dimenzija MQPL instrumenta uključeno je u analizu kao prediktorske varijable: *Harmonija, Profesionalizam, Bezbednost, Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom* i dimenzije *Dobrobiti, blagostanja i razvoja*. Kriterijumska varijabla je takođe *Generalno zadovoljstvo kvalitetom zatvorskeg života*.

U svim MQPL dimenzijama korišćena je petostepena Likertova skala, gde su ispitanici izražavali stepen slaganja sa svakom od gorenavedenih tvrdnji na skali od 1 (*u potpunosti se slažem*) do 5 (*uopšte se ne slažem*). Nakon rekodiranja negativno kodiranih stavki, veće vrednosti ukazivale na veći stepen zadovoljstva određenim aspektom kvaliteta zatvorskeg života.

Statistička obrada podataka

Analiza podataka je sprovedena u statističkom programu IBM SPSS Statistics 17.0. Za prikaz generalnog zadovoljstva kvalitetom zatvorskeg života korišćena je deskriptivna statistika odnosno linijski dijagram. Za upoređivanje rezultata zabeleženih u grupi osuđenih lica koja su prvi put na izvršenju kazne zatvora i grupi lica sa penološkim recidivom koristile smo *t*-test za nezavisne uzorke. Za proučavanje veze između prediktora i generalnog zadovoljstva zatvorskim životom, koristile smo višestruku linearnu regresiju.

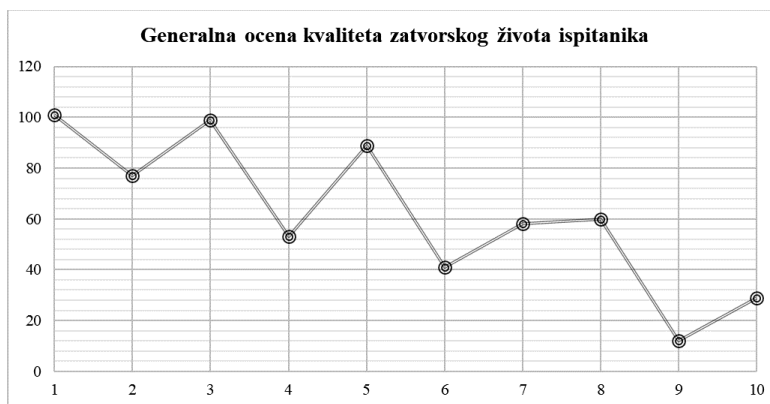
Rezultati

Koliko je (ne)zadovoljstvo?

Kada je reč o oceni generalnog kvaliteta zatvorskog života, podaci su prikupljeni od 619 ispitanika (148 ispitanika nije odgovorilo na pitanje). Najveći procenat ispitanika (16.3% i 16%, odnosno 101 i 99 ispitanika) kvalitet zatvorskog života ocenili su vrlo negativno (ocenama 1 i 3), dok je najmanji procenat ispitanika (1.9%, odnosno svega 12 ispitanika) kvalitet svog života u zatvoru ocenio veoma visokom ocenom 9 (Grafikon 1). S obzirom da je veći procenat ispitanika ocenio kvalitet zatvorskog života nižim ocenama, smatramo opravdanim dalje istražiti aspekte (ne)zadovoljstva: *ko* je nezadovoljan, *šta* bolje predviđa (ne)zadovoljstvo i *gde* je (ne)zadovoljstvo u MQPL dimenzijama.

Grafikon 1

Ocena generalnog kvaliteta zatvorskog života osuđenika iz pet kazneno-popravnih ustanova na teritoriji Republike Srbije

Napomena: $N = 619$; $M = 4.42$; $SD = 2.63$.

Ko je nezadovoljan?

Primenom t -testa za nezavisne uzorke ispitana je razlika između procene zadovoljstva ukupnim kvalitetom zatvorskog života osuđenih lica koja su prvi put na izvršenju kazne zatvora ($N = 271$) i osuđenih lica sa penološkim recidivom ($N = 279$). Analiza je pokazala da ne postoji statistički značajna razlika između ove dve grupe ($t(548) = 1.207$, $p = .228$).

Tabela 1

Komparacija ocene generalnog kvaliteta zatvorskog života osuđenika u odnosu na iskustvo ranijeg izdržavanja kazne zatvora

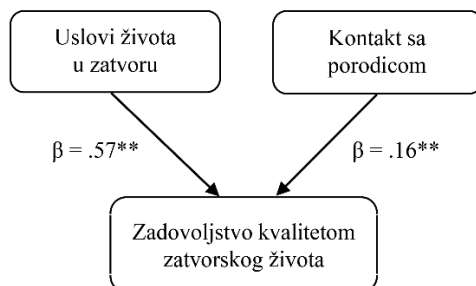
Ranije izdržavanje kazne zatvora	N	Kvalitet zatvorskog života			t(548)	p	Cohen's d
		M	SD				
Da	279	4.16	2.56	-1.21	.228	0.10	
Ne	271	4.43	2.63				

Šta bolje predviđa (ne)zadovoljstvo?

Za ispitivanje povezanosti *Zadovoljstva kvalitetom zatvorskog života* sa prediktorima (*Uslovi života u zatvoru* i *Kontakt sa porodicom*) korišćena je standardna višestruka linearna regresija. Rezultati pokazuju da je model statistički značajan ($F(2, 603) = 247.88, p < .001$), odnosno da postoji značajna povezanost između prediktora i kriterijumskih varijabli. Celokupan model objašnjava 45.1% varijanse *Zadovoljstva kvalitetom zatvorskog života* ($R^2 = 0.45$). Na Grafikonu 2 prikazan je pojedinačni doprinos poddimenzija.

Grafikon 2

Pojedinačni doprinosi poddimenzija *Uslovi života u zatvoru* i *Kontakt sa porodicom* ukupnom zadovoljstvu kvalitetom zatvorskog života

Napomena: ** $p < .01$.

Gde je (ne)zadovoljstvo u MQPL dimenzijama?

Sledeće postavljeno pitanje je kako sve ostale dimenzija pojedinačno doprinose *Zadovoljstvu kvalitetom zatvorskog života*, što smo dalje analizirale koristeći se višestrukom linearnom regresijom (Tabela 2).

U Tabeli 2 prikazani su rezultati višestruke linearne regresije svih pet dimenzija MQPL instrumenta. Pojedinačno posmatrano, četiri dimenzije MQPL upitnika slično objašnjavaju procenat varijanse zadovoljstva kvalitetom zatvorskog života: *Harmonija* ($R^2 = .50, F(7, 557) = 78.50, p < .001$); *Profesionalizam* ($R^2 = .47, F(4, 576) = 127.59, p < .001$); *Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom* ($R^2 = .45,$

$F(2, 603) = 247.88, p < .001$); *Dobrobit, blagostanje i razvoj* ($R^2 = .47, F(4, 579) = 126.83, p < .001$). Sa druge strane, dimenzija *Bezbednost* pojedinačno objašnjava najmanji procenat varijanse kriterijuma ($R^2 = .29, F(4, 576) = 57.45, p < .001$).

Tabela 2

Višestruka linearna regresija – MQPL dimenzije i Zadovoljstvo kvalitetom zatvorskog života

Prediktori (MQPL dimenzije)	B	SE (B)	95% CI		β	p
			LL	UL		
<i>Harmonija</i>						
Dolazak u zatvor	0.45	0.14	0.18	0.71	0.13	.001*
Poštovanje/ljubaznost	0.05	0.23	-0.40	0.51	0.02	.821
Odnos zaposlenih i osuđenih lica	0.26	0.22	-0.16	0.69	0.10	.223
Humanost	0.35	0.23	-0.11	0.80	0.12	.141
Pristojnost	1.14	0.17	0.81	1.46	0.36	< .01**
Briga o ranjivim grupama	-0.12	0.16	-0.43	0.18	-0.04	.433
Pomoć i podrška	0.27	0.16	-0.05	0.59	0.09	.094
<i>Profesionalizam</i>						
Profesionalizam zaposlenih	0.33	0.16	0.02	0.64	0.12	.035*
Opravdanost birokratije	0.29	0.16	-0.03	0.61	0.09	.077
Pravičnost	0.59	0.19	0.21	0.97	0.21	.002*
Organizacija i doslednost	0.93	0.18	0.58	1.28	0.31	< .01**
<i>Bezbednost</i>						
Očuvanje reda i bezbednost	1.04	0.21	0.63	1.46	0.27	< .01**
Sigurnost osuđenika	0.88	0.15	0.58	1.17	0.29	< .01**
Prilagođavanje osuđenika	-0.09	0.13	-0.34	0.15	-0.03	.439
Droga i zloupotreba	0.18	0.15	-0.11	0.46	0.07	.228
<i>Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom</i>						
Uslovi	1.54	0.10	1.35	1.73	0.57	< .01**
Kontakt sa porodicom	0.39	0.09	0.21	0.56	0.16	< .01**
<i>Dobrobit, blagostanje i razvoj</i>						
Lični razvoj	1.04	0.12	0.81	1.27	0.38	< .01**
Lična autonomija	0.29	0.16	-0.02	0.60	0.09	.063
Dobrobit i blagostanje	0.89	0.11	0.67	1.12	0.33	< .01**
Uznemirenost	-0.08	0.11	-0.29	0.13	0.03	.469

Napomena: MQPL – Merenje kvaliteta zatvorskog života; B – standardizovani regresioni koeficijent, SE – standardna greška, LL – donja granica pouzdanosti; UL – gornja granica pouzdanosti; CI – interval poverenja. ** $p < .01$.

Kako je opisano nezadovoljstvo?

Poslednja dva pitanja u MQPL upitniku (pitanja 129 i 130) bila su otvorenog tipa, pružajući ispitanicima priliku da izraze šta, prema njihovom mišljenju, najviše snižava kvalitet života u zatvoru ili da ostave dodatne komentare. Primenom analize sadržaja, identifikovale smo odgovore ispitanika na ova pitanja, fokusirajući se na faktore koji najviše utiču na kvalitet života u zatvoru i dodatne

komentare koji nisu obuhvaćeni upitnikom. Metodom analize sadržaja pretražile smo odgovore koristeći ključne reči poput „uslovi“, „higijena“, „kontakt“ i „porodica“, a rezultati su prikazani u Tabeli 3.

Tabela 3

Rezultati analize sadržaja MQPL upitnikana na osnovu pretrage po ključnim rečima

Aspekti zatvorskog života ^a	Odgovori ispitanika na ajteme 129 ^b i 130 ^c
Uslovi života u zatvoru	<p>Ispitanik 54: „Ishrana u osuđenickoj menzi, bolji uslovi u kantini.“</p> <p>Ispitanica 62: „Volela bih da dođe neko da vidi u kakvim uslovima živimo, sta jedemo, kakva nam je medicinska nega, kako nas tretiraju ovde, kako nas ponižavaju, maltretiraju, tuku, vređaju, jedna velika kontrola od viših institucija bi trebala da se pozabavi ovim zatvorom. Ovo je privatni zatvor. Ovde su svi u krvnom srodstvu.“</p> <p>Ispitanik 173: „Da nam najpre zdravstvo poprave, hranu i uslove smeštaja i paviljona.“</p> <p>Ispitanik 199: „Smatram da bi u bilo kojoj civilizovanoj zemlji ovakva ustanova bila zatvorena odavno, jer ovde većina ljudi nema najosnovnije uslove za najgori mogući život. Mislim da je ovo više logor nego zatvor.“</p> <p>Ispitanik 215: „Morate da shvatite da je sve važno: uslovi života, ishrana, kretanje, mogućnosti za rad ili neko usavršavanje, učestvovanje samog sudstva kad upućuju na višegodišnje kazne zatvora za najblaža krivična dela. Moras biti psihički vrlo jak da bi opstao!“</p> <p>Ispitanik 249: „Sport, hrana, uslovi za normalan život.“</p> <p>Ispitanik 411: „Smeštaj, drugi paviljon i prvi, uslovi za život u njima nisu ljudski.“</p> <p>Ispitanik 477: „Nema vanjske šetnje, nema uslova za radnu angažovanost, nema dnevni boravak, nema zajedničku trpezariju, šetnja na terasama, bez mokrog čvora. česme za vodu – letnje temperature do 50 stepeni.“</p> <p>Ispitanik 522: „Nestručne službe, nepravda. Nepoštovanje ZIKS-a, samovlašće. Uslovi nedostojni životinja, kamoli ljudi u 21. veku.“</p>
Uslovi života u zatvoru	<p>Ispitanik 526: „Prenatranost zatvora gde umesto 8m² po osobi imam jedva 1m². Nehigijenski uslovi soba i hodnika, mešanje osuđenika za teške i ogavne zločine poput pedofilije sa svima ostalima, opet protivno ZIKS-u.“</p> <p>Ispitanik 608: „Svrstavanje osuđenika sa psihičkim poremećajima u opštu populaciju, svrstavanje osuđenika u skladu sa vrstom krivičnog dela i visinom kazne. Hrana, insekti, prenaseljenost, nemanje elementarnih uslova za smeštaj ličnih stvari.“</p>

Tabela 3

Nastavak tabele

Aspekti zatvorskog života ^a	Odgovori ispitanika na ajteme 129 ^b i 130 ^c
Higijena	Ispitanik 171: „Puno je vlage, živimo u ruini, malter nam pada na glavu, tri tuš kabine i WC na 60 osuđenica, propušta krov pa se sliva i na donji deo zatvora, nemamo dovoljno higijenskih sredstava... loše zdravstveno zbrinjavanje nas osuđenih lica.“
	Ispitanik 244: „Nedobijanje higijenskih sredstava za čišćenje prostorija u kojim boravimo.“
	Ispitanik 481: „Ne dao Bog nikome boravak u ovom zatvoru. Higijena je užas, žene su vašljive i pune raznih bolesti.“
	Ispitanik 496: „Više sporta, teretane, bolja higijena, hrana i telefon u većini dana.“
	Ispitanik 612: „Loša kuhinja, ista hrana, nedovoljna komunikacija vaspitača i osuđenika (iskrena). Najlošija zdravstvena služba koja reaguje samo ako je nekome život ugrožen, higijena i izgled hodnika, WC-a i soba u starim paviljonima 1. i 2., promaja, hladnoća, leti nepodnošljiva vrućina, itd. Uglavnom stanje je očajno.“
Kontakt sa porodicom	Ispitanik 59: „Meni je važan kontakt sa porodicom za koji ovde niko nema sluha, imam troje male dece, koje ne mogu dovoljno često da vidam jer žive daleko od ovog zatvora a uprava ne želi da me prebaci u drugi zatvor bliže porodici. Dva puta sam se obraćao molbom za premeštaj sa razlozima koje sam naveo ovde i oba puta sam odbijen sa obrazloženjem da u tom drugom zatvoru nema mesta za mene, što je po meni apsurdno. Ovde se nalazim već 11 godina, zadnjih 10 nemam disciplinskih i napredovao sam do V-1 tretmana.“
	Ispitanik 184: „Bilo bi dobro da se uvede kontakt sa porodicom preko video poziva barem dva puta mesečno.“
	Ispitanik 222: „Velika udaljenost porodice i veliki izdaci za putovanja porodice na posete.“
	Ispitanik 299: „Više poseta i saradnje sa porodicom, brzi napredak.“
	Ispitanik 311: „Ubaciti dodatni vikend za kontakt sa porodicom kako se bliži uslovni otpust ili kraj kazne.“
	Ispitanik 361: „Uvođenje video poziva sa porodicom.“
Ispitanik 473: „Porodica ne bi trebalo da bude uskraćena.“	

Napomena: MQPL – Merenje kvaliteta zatvorskog života.

^a Odnosi se na četvrtu dimenziju MQPL upitnika (*Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom*).

^b Ajtem 129 – Prema Vašem mišljenju, šta najviše snižava kvalitet života u ovom zatvoru?.

^c Ajtem 130 – Imate li neke druge komentare? Npr. da li postoji nešto važno za Vaš kvalitet života ovde, što nije pitano u upitniku.

Diskusija

Cilj našeg istraživanja bio je da ispitamo *Zadovoljstvo kvalitetom zatvorskog života* iz više perspektiva. Pre svega želele smo da proverimo koliki je stepen nezadovoljstva osuđenika u zatvorima Srbije. Deskriptivna analiza nam je pokazala da je veći procenat ispitanika ocenio kvalitet zatvorskog života nižim ocenama odnosno kao nezadovoljavajući, što nas je podstaklo na traganje za odgovorima na dodatna pitanja. Naime, prva hipoteza fokusirala se na detektovanje grupe osuđenika koji su (ne)zadovoljni kvalitetom života u pet zatvora širom Srbije. Oslanjajući se na prethodno istraživanje (Souza & Dhimi 2010), prepostavile smo da će veće nezadovoljstvo kvalitetom zatvorskog života ispoljavati osuđena lica koja su prvi put u zatvoru u odnosu na lica sa penološkim recidivom, upravo zbog nedostatka neposrednog iskustva sa zatvorskim životom. Statistička analiza nam je pokazala da nema značajnih razlika između ove dve grupe osuđenika, odnosno da lica sa penološkim recidivom ne pokazuju statistički značajnije zadovoljstvo kvalitetom zatvorskog života u odnosu na osuđena lica koja su prvi put u zatvoru, te je naša prva hipoteza opovrgnuta.

Druga perspektiva ovog istraživanja bila je da ispitamo koji aspekti života u zatvoru doprinose zadovoljstvu kvalitetom zatvorskog života. Pri tome, fokusirale smo se na ispitivanje jedne konkretne dimenzije MQPL upitnika (Liebling et al., 2012) – *Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom*. Uzimajući u obzir kolektivističku kulturu Srbije i isticanje tradicionalnih porodičnih vrednosti (Ilić et al., 2021), prepostavile smo da će veći doprinos *Zadovoljstvu kvalitetom zatvorskog života* imati kontakt sa porodicom u odnosu na uslove života u zatvoru. Statistička analiza nam je pokazala da je celokupan model značajan i da ova dimenzija kao celina objašnjava čak skoro 50% varijanse kriterijuma, međutim individualni doprinos *Uslova života u zatvoru* je dosta veći kada se oduzme procenat varijanse koji objašnjava *Kontakt sa porodicom* nego u obrnutom slučaju. Stoga je i naša druga hipoteza opovrgnuta.

Potencijalna objašnjenja ovakvih nalaza možemo pronaći u tumačenju da, ma koliko je kontakt sa porodicom i „spoljašnjim svetom“ od velikog značaja za psihološko dobrostanje i održanje u zatvoru, (ne)uslovi života, odnosno okruženje u kojima se osuđenici nalaze na dnevnom nivou, dovoljno su loši i nehumani da nadjačaju doprinose nekih drugih aspekata zatvorskog života. Ovo takođe može poslužiti i kao potencijalno objašnjenje zašto nema razlika između osuđenih lica koja su prvi put u zatvoru i lica sa penološkim recidivom.

Kao argument ovim pretpostavkama možemo se poslužiti i iskazima pojedinih učesnika u ovom istraživanju predstavljenim u Tabeli 3 koji ukazuju na stanje u zatvorima Srbije kada je reč o najosnovnijim aspektima života kao što su higijena, medicinska nega i tretman osuđenika. I u drugim istraživanjima ističe se problem prenaseljenosti i nedostatka osnovnih uslova za život osuđenika u Srbiji (Ilijić, 2013). Prenaseljenost je zapravo jedan od gorućih problema koji naizgled povlači

za sobom i ostale nedostatke bazičnih uslova za život, kao i činjenica da je većina kazneno popravnih ustanova izgrađeno pre više od 50 godina, a neke čak i pre 100 godina, te samim tim ne mogu osuđenima obezbediti humane uslove za život (Skakavac & Trajković, 2019).

Pokazano je da obezbeđivanje osnovnog dostojanstva, bezbednosti i human tretman osuđenika doprinosi uspješnijoj resocijalizaciji, ali i smanjenju nasilja i ugrožavanja discipline u zatvorima (Ilić, 2021). Stoga smatramo da bi poboljšanje uslova života u zatvorima trebalo postati jedan od glavnih ciljeva kako psiholoških, socioloških i pravnih nauka, tako i samih državnih organa. Pretpostavljamo da tretman i život osuđenika u ovom, trenutnom kontekstu ne pruža dovoljnu osnovu za rehabilitaciju i kasnije resocijalizaciju, što može rezultirati povećanim procentom recidivizma i osporavanjem osnovnih postulata kazneno popravnih institucija specifikovanih u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima Ujedinjenih nacija iz 1966. godine (Scharff-Smith, 2016).

Nakon što su osnovni uslovi za život obezbeđeni, verujemo da bi sledeća stavka trebala biti poboljšanje i pospešivanje kontakta osuđenika sa njihovim porodicama. Već je pokazano da je održavanje socijalnih odnosa, kako između osuđenika međusobno, tako i sa spoljašnjim svetom, od izuzetnog značaja za dobrobit osuđenika i zadovoljavanje psiholoških potreba (Kyprianides & Easterbrook, 2020). Nedovoljno prilika za kontakt i velika udaljenost od porodica mogu se izdvojiti kao jedan od glavnih nedostataka i u iskazima ispitanika.

Na kraju, kao dodatak istraživanju, odlučile smo da sagledamo i na koji način ostale dimenzije MQPL upitnika objašnjavaju *Zadovoljstvo kvalitetom zatvorskog života*. Statistička analiza nam je pokazala da četiri dimenzije *Harmonija*, *Profesionalizam*, *Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom* i *Dobrobit, blagostanje i razvoj* pojedinačno slično objašnjavaju kriterijumsku varijablu. Sa druge strane, dimenzija *Bezbednosti* samostalno objašnjava najmanji procenat varijanse. Smatramo da bi buduća istraživanja trebala detaljnije da ispituju na koji način ove dimenzije, kao i njihove poddimenzije pojedinačno, ali i zajedno objašnjavaju zadovoljstvo kvalitetom zatvorskog života. Od izuzetne je važnosti ispitati koji sve aspekti doprinose održanju i povećanju zadovoljstva osuđenika, kako bi im se omogućilo postavljanje temelja za rehabilitaciju i ponovnu integraciju u društvo.

Ograničenja i implikacije

U ovom istraživanju korišćen je prilagođen i preveden MQPL upitnik, koji je pokazao visoku pouzdanost i validnost, ali i određena ograničenja kao što je visoka interkorelacija dimenzija (Mededović et al., 2023), o kojima smo već govorile u uvodnom delu. Želimo da istaknemo da je važno držati na umu da je

ovaj upitnik razvijen u Engleskoj, te samim tim treba voditi računa o potencijalnim kulturološkim i socijalnim razlikama prilikom konstrukcije i definicije dimenzija. Zatim, smatramo da bi od izuzetne važnosti bilo produbiti ispitivanje uslova života u zatvorima, s obzirom da se ova sfera pokazuje kao najproblematičnija u zatvorima širom Srbije. U ovom radu fokus je bio na identifikaciji stepena (ne)zadovoljstva kvalitetom zatvorskog života svih osuđenih lica koja su učestvovala u istraživanju, kao i ispitivanje koji udeo u tome imaju dimenzije uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom. Na osnovu dobijenih rezultata, predlažemo da se veza između uslova života i (ne)zadovoljstva osuđenika podrobnije ispita, uzimajući u obzir i socio-demografske i socio-psihološke varijable, koje u ovom istraživanju nisu kontrolisane. Verujemo da bi takvo precizno i specifično određenje problematičnih uslova moglo olakšati i ubrzati predlaganje i stvaranje praktičnih politika koje bi obezbedile human i dostojanstven tretman osuđenika.

Zaključak

U predstavljenom istraživanju krenule smo od pretpostavke da će kontakt sa porodicom naspram uslova, kao i prethodno iskustvo u zatvoru imati značajan doprinos zadovoljstvu kvalitetom života osuđenika, u smislu da je podrška porodice u kolektivističkoj kulturi poput naše ključna (Lykes & Kimmelmeier, 2014), kao i da prethodno iskustvo u zatvorskom kontekstu može pripremiti pojedinca na uslove života koji su daleko od idealnih (Ouss, 2013; Souza & Dhami, 2010). Iznenađujuće, rezultati analiza sprovedenih za potrebe ovog istraživanja nisu potvrdili naše hipoteze ali su u prvi plan istakle jednu mnogo značajniju dimenziju zatvorskog života – zabrinjavajuće uslove u kojima osuđenici i osuđenice u zatvorima širom Srbije žive. Iako na ovu temu postoji veliki broj kako domaćih tako i stranih istraživanja, smatramo da konkretan doprinos aktuelnog istraživanja dolazi u vidu proširenja postojećih okvira znanja. Podržane rezultatima sprovedenih analiza, želimo da ukažemo na aktuelnu situaciju u kojoj aspekti zatvorskog života koji bi trebali biti od velikog značaja za osuđenike poput kontakta sa porodicom odnosno prethodno iskustvo koje priprema osobu na ono što u zatvoru može očekivati, u zatvorima širom Srbije izgleda ne dolaze do izražaja upravo zbog neadekvatnih uslova života u kojima osuđenici izdržavaju svoje kazne. Upravo zbog takvih uslova odnosno uočenog nezadovoljstva kvalitetom zatvorskog života, verujemo da je potrebno još dosta istraživanja u ovoj oblasti koja bi se uže i konkretnije bavila datom problematikom, a sve u cilju smanjivanja raznolikosti uslova u različitim kazneno-popravnim ustanovama širom Srbije i osiguravanju onih koji će zadovoljiti bazične ljudske potrebe.

Zahvalnica

Ovaj rad je nastao na osnovu istraživanja sprovedenog u okviru PrisonLIFE projekta, te ovim putem želimo da se zahvalimo timu Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja na dozvoli za korišćenje baze podataka, a pre svega dr Mileni Milićević na mentorstvu prilikom pisanja rada.

PrisonLIFE projekat se sprovodi uz podršku Fonda za nauku, broj projekta: 7750249, naziv: *Assessment and possibilities for improving the quality of prison life of prisoners in the Republic of Serbia: Criminological-penological, psychological, sociological, legal and security aspects* (PrisonLIFE).

Literatura

- Barquín, J., Cano, M. Á., & Calvo, M. D. L. Á. (2019). Treatment, reintegration, and quality of prison life: Perception by inmates. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(13), 2291–2317. <https://doi.org/10.1177/0306624X19851669>
- Chen, M. K., & Shapiro, J. M. (2007). Do harsher prison conditions reduce recidivism? A discontinuity-based approach. *American Law and Economics Review*, 9(1), 1–29. <https://doi.org/10.1093/aler/ahm006>
- Clear, T. R., Cole, G. F., & Reisig, M. D. (2013). *American Corrections*. Cengage Learning.
- Dixey, R., & Woodall, J. (2012). The significance of ‘the visit’ in an English category-B prison: Views from prisoners, prisoners’ families and prison staff. *Community, Work & Family*, 15(1), 29–47. <https://doi.org/10.1080/13668803.2011.580125>
- Drago, F., Galbiati, R., & Vertova, P. (2011). Prison conditions and recidivism. *American Law and Economics Review*, 13(1), 103–130. <https://doi.org/10.1093/aler/ahq024>
- Hairston, C. F. (1991). Family ties during imprisonment: Important to whom and for what. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 18, 87–104.
- Ilić, B. S., Đukić, G., & Todosijević, J. (2021). Kulturološke dimenzije – uticaj razlika i sličnosti na poslovanje u eri COVID-19. U B. Đorđević & S. Ilić (Ur.), *Međunarodni simpozijum o upravljanju prirodnim resursima* (str. 169–176). Fakultet za menadžment.
- Ilijić, Lj. (2013). Koliko su uslovi izvršenja zatvorske kazne daleko od evropskih standarda?. U L. Kron & A. Jugović (Ur.), *Kriminal, državna reakcija i harmonizacija sa evropskim standardima* (str. 317–324). Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Ilijić, Lj. (2021). Zatvorska socijalna klima: pojam, faktori i značaj zatvorske socijalne klime. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 40(2–3), 59–76. <http://dx.doi.org/10.47152/ziksi202123024>
- Ilijić, Lj., Milićević, M. & Pavićević, O. (2020). Approaches and methods in the quality of prison life assessing – Measuring social and moral climate in prisons. In G. Nedović & F. Eminović (Eds.), *Approaches and models in special education and rehabilitation: thematic collection of international importance* (pp. 85–96). University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation, Publishing Center of the Faculty.

- Kyprianides, A., & Easterbrook, M. J. (2020). Social factors boost well-being behind bars: The importance of individual and group ties for prisoner well-being. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 12(1), 7–29. <https://doi.org/10.1111/aphw.12171>
- Liebling, A., Hulley, S., & Crewe, B. (2012). Conceptualising and measuring the quality of prison life. In D. Gadd, S. Karstedt, & S. F. Messner (Eds.), *The SAGE handbook of criminological research methods* (pp. 358–372). SAGE Publications Ltd. <http://dx.doi.org/10.4135/9781446268285.n24>
- Lykes, V. A., & Kemmelmeier, M. (2014). What predicts loneliness? Cultural difference between individualistic and collectivistic societies in Europe. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(3), 468–490. <https://doi.org/10.1177/00220221135098811>
- Mededović, J., Drndarević, N., & Milićević, M. (2023). Integrating standard and network psychometrics to assess the quality of prison life in Serbia. *Journal of Criminology*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/26338076231208769>
- Milićević, M., Ilijić, Lj., & Vujičić, N. (2023). *Cross-cultural adaptation and content validity of the Measuring the Quality of Prison Life survey in Serbia* [Unpublished manuscript]
- Ouss, A. (2013). What works in reducing re-offending. In P. J. Cook, S. Machin, O. Marie, & G. Mastrobuoni (Eds.), *Lessons from the Economics of Crime: What Reduces Offending* (pp. 94–110). The MIT Press. <http://dx.doi.org/10.7551/mitpress/9780262019613.003.0005>
- Pettit, B., & Western, B. (2004). Mass imprisonment and the life course: Race and class inequality in US incarceration. *American Sociological Review*, 69(2), 151–169. <https://doi.org/10.1177/000312240406900201>
- Tobón, S. (2022). Do better prisons reduce recidivism? Evidence from a prison construction program. *The Review of Economics and Statistics*, 104(6), 1256–1272. https://doi.org/10.1162/rest_a_01007
- Scharff-Smith, P. (2016). Prisons and human rights-past, present and future challenges. In L. Weber, E. Fishwick, & M. Marmo (Eds.), *The Routledge International Handbook of Criminology and Human Rights* (pp. 525–535). Routledge.
- Skakavac, Z., & Trajković, N. (2019). Penal institutions in Serbia and the world: Experience and practices. *Civitas*, 9(2), 72–100. <http://10.0.23.49/Civitas1902072S>
- Souza, K. A., & Dhami, M. K. (2010). First-Time and recurrent inmates' experiences of imprisonment. *Criminal Justice and Behavior*, 37(12), 1330–1342. <https://doi.org/10.1177/0093854810379969>

Living Conditions and Family Contact in Prison: Key Factors for the Quality of Prison Life for Convicts in Serbia*

Tiana Alexandra Marić^a & Hristina Kamenović^b

Faculty of Media and Communications, Singidunum University, Belgrade, Serbia

The study analyzes the general satisfaction with the quality of prison life among two groups of convicts in Serbia: convicted persons who are in prison for the first time and persons with penological recidivism (H1), as well as the contribution of living conditions in prison and family contact, assuming that family contact contributes more to the satisfaction with the quality of prison life for convicts in Serbia than living conditions in prison (H2). The main goal of the research is to examine the significance of living conditions in Serbian prisons and maintaining family ties for convicts, considering that these basic needs are crucial for achieving a satisfactory quality of prison life and supporting successful rehabilitation processes and later social reintegration. The study was conducted on a sample of 670 participants from five correctional institutions in Serbia. *The Measuring the Quality of Prison Life* (MQPL) survey was applied, and hypotheses were tested using independent samples *t*-test (H1) and standard multiple linear regression (H2). Additional analyses individually explored the correlation of other MQPL dimensions with prison life satisfaction. The analysis did not result in statistically significant differences in general satisfaction with the quality of prison life between convicted persons who were in prison for the first time and persons with penological recidivism, thus rejecting H1. Regression results indicate the statistical significance of the model ($F(2, 603) = 247.88, p < .001$), with the individual contribution of Living Conditions in Prison being significantly higher when the percentage of variance explained by Family Contact is subtracted, thus rejecting H2. Analyses of individual MQPL dimensions show similar explanations for the percentage of variance in criteria, except for the Security dimension, which individually explains the lowest percentage ($R^2 = .29, F(4, 576) = 57.45, p < .001$). Interpreted in the context of previous research, the results highlight the importance of living conditions in the prison context. This finding is complemented by statements from participants that vividly describe the inhumane conditions in which they live. Recommendations are provided to improve the instrument itself, and topics for future research are identified to implement practical policies that would ensure an improvement in the quality of life for convicts, not just survival.

KEYWORDS: prison living conditions / family contact / prison life quality / general satisfaction / convicts in Serbia

PRIMLJENO: 26.10.2023. godine
REVIDIRANO: 28.11.2023. godine
PRIHVAĆENO: 1.12.2023. godine

* Predloženo citiranje: Marić, T. A., & Kamenović, H. (2023). Uslovi života u zatvoru i kontakt sa porodicom: Ključni faktori za kvalitet zatvorskog života osuđenika u Srbiji. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 42(2–3), 91–107. <https://doi.org/10.47152/ziksi2023036>

^{a, b} Undergraduate student.

©2023 by authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).